

”11. september og Vestens dominerende myter” - anmeldelse i *Politiken* d. 25. juni 2006 af Lasse Horne Kjøeldgaard:

Det er som huleboende fjender af de moderne, sekulære, vestlige samfund, at vi kender Osama bin Laden og hans modbydelige kumpaner fra medierne. Som bindegale fortidslevn og som fundamentalistiske vindmøllekrigere, der ved et ubehageligt tilfælde er dukket op i vor tid, og som forhåbentlig snart vil forsvinde igen.

Denne fremherskende forståelse holder imidlertid ikke - ikke hvis man skal tro debatbogen 'Al Qaeda og hvad det vil sige at være moderne', der udkom i England i 2002, og som nu er oversat til dansk. Bogen vender op og ned på begreberne ved at påstå, at bin Ladens terrornetværk tværtimod er en yderst moderne størrelse. Ikke kun fordi al-Qaeda betjener sig af moderne grej, opererer på globalt plan og har en nymodens flad organisationsstruktur samt yderst udspekulerede mediestrategier, som af eksperter kaldes for »cyber-jihad«. Mest af alt er al-Qaeda moderne, fordi det idéhistoriske grundlag for deres terrorvirksomhed er moderne.

Det moderne ved al-Qaedas og den radikale islamismes idégrundlag er forestillingen om, at de ved deres indsats kan indstifte et tusindårsrige på Jorden - et præstestyret, perfekt og fuldstændig konfliktløst samfund. Denne utopiske tænkning deler de - siges det i bogen - med en lang række tankestrømninger i nyere tid. Såvel oplysningstænkning, sovjetkommunisme, liberalisme, nazisme og altså også radikal islamisme er kendetegnet ved denne ambition, og derfor falder de ind under debatbogens temmelig konturløse kategori om det moderne. Hver for sig har tilhængere af disse tankestrømninger villet virkeliggøre deres utopi om et paradys på Jorden, som om nødvendigt skulle tilvejebringes med voldelige midler. Det er den berømte vej til Helvede, der som bekendt er brolagt med gode intentioner.

Den, som påstår alt dette, er den britiske politiske filosof John Gray, som er en sær, omskiftelig skikkelse, der har ment lidt af hvert i årenes løb. Oprindeligt trådte han frem i den britiske offentlighed som nyliberalistisk Thatcher-tilhænger, men senere tog han kampen op mod denne tankegang og fik en vis tilknytning til den kommunitaristiske bevægelse. Så blev han tilhænger af Blairs tredje vej, men endte alligevel med at gå sin egen vej og fortsætte sin slingrende løbebane. Han har altså både forsvaret og forladt mange synspunkter i tidens løb, og det er derfor ikke utænkeligt, at der om få år kommer en ny bog af ham, der påstår præcis det modsatte af 'Al Qaeda og hvad det vil sige at være moderne'.

Og dog, måske er det utænkeligt, for en gennemgående tendens i Grays senere bøger har været en næsten forskelsløs foragt for enhver form for jordisk udviklingsoptimisme og fremskridtstro. 'Moderne' er et skældsord for Gray, som han bruger i flæng om radikale islamister og marxister og liberalister, fordi de alle er drevet af en forestilling om, at menneskets vilkår lader sig ændre. Det er en gammel sang af Schopenhauer og Nietzsche, som Gray gennemgående kvæder, og alligevel er han måske mest i familie med de formørkede kristne, der anser ethvert forsøg på at forbedre verden som et formasteligt forsøg på at løbe fra arvesynden - en størrelse, der altså i Grays udgave går under betegnelsen 'menneskets vilkår'.

Den karakteristisk af al-Qaeda, som Gray på den baggrund leverer, er efter min mening ikke særlig imponerende og ikke særlig overbevisende. Den hviler ikke på noget egentligt empirisk grundlag, men derimod på en idéhistorisk rekognoscering, der foregår fra så stor flyvehøjde, at alle væsentlige forskelle mellem bevægelserne fortaber sig. Provokerende er Grays betragtninger derfor heller ikke engang, og hvis det bare havde været for dem, ville bogen have været ligegyldig.

Når den ikke er det, skyldes det Grays anden pointe i bogen - om, hvad det er for en 'myte' i Vesten, som al-Qaeda har smadret. Nemlig myten om, at alle samfund ændrer sig i samme retning, og at den teknologiske udvikling og tiltagende forbundethed medfører en kulturel ensretning. At det ikke er tilfældet, er al-Qaeda og deres radikale islamisme bevis på. De er et vidnesbyrd om, at globalisering

ikke er lig med kulturel homogenisering: »I takt med at samfund i hele verden bliver stadig mere moderne, bliver de ikke nødvendigvis mere ens. Som regel fjerner de sig fra hinanden. Når dette sker, bliver vi nødt til at starte forfra i vore overvejelser over, hvorledes regimer og livsformer, der for altid vil være forskellige, kan blive i stand til at leve fredeligt sammen«.

Myten om kulturel konvergens, som Gray her slår ned på, er efter min mening langt mere interessant. Den var til debat i 1970'erne i forbindelse med den tids moderniseringsteorier, men den lever videre i bedste velgående i vor tid, blandt andet i forestillingen om, at der bare skal computere og Coca-Cola og populærkultur til, så skal alverdens ikke-vestlige nok rette ind efter vestlige værdier. Det er en myte, en myte i betydningen 'usandhed', i hvert fald ifølge Gray, som i debatbogen skynder til en genovervejelse af betingelserne for fredelig sameksistens mellem samfund med forskellige værdier. En fleg af håb om, at det kan nytte at gøre noget i denne verden, har han dog tilbage. Heldigvis da, for hans opfordring til nærmere eftertanke over dette påtrængende problem er langt væsentligere end hans idiosynkratiske overvejelser over al-Qaedas påståede modernitet.

Der er gået sport i at bruge 9/11 som påskud. Det var, hvad krigsmagerne i Washington gjorde, da de brugte terroranslaget som begrundelse for at iværksatte deres allerede udarbejdede planer om at invadere Irak. Og det er, kan man sige, også hvad John Gray gør i sin korte idéhistoriske kortlægning af, hvad det vil sige at være moderne. At al-Qaeda optræder i bogens titel, er vist udelukkende for at skabe opmærksomhed - men heldigvis om i hvert fald et budskab, som fortjener det.